

А.М. Зельницький, кандидат педагогічних наук, професор,
О.О. Мітягін, полковник,
О.О. Пашкова
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розкривається сутність поняття “професійна компетентність викладача” вищого військового навчального закладу та її структурні компоненти. Основну увагу приділено аналізу психолого-педагогічної компетентності як базового компоненту професійної компетентності. Розглядаються основні підходи до визначення рівня професійної компетентності та оцінювання результатів професійної діяльності викладачів вітчизняних вищих навчальних закладів і відмінності цих підходів від застосовуваних у провідних університетах зарубіжних країн.

Вводиться поняття “кваліфікаційний рівень викладача вищого військового навчального закладу” та розглядаються відповідні підходи до здійснення моніторингу цього рівня в системі вищої освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, кваліфікаційний рівень, викладач вищого військового навчального закладу, підготовка військових фахівців, військова освіта.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження професійної компетентності викладача вищого військового навчального закладу та військово-навчального підрозділу вищого навчального закладу (далі – ВВНЗ) зумовлена низкою чинників:

- інтеграцією України в світовий і європейський освітній простір;
- суттєвими змінами у національній законодавчій базі щодо освіти;
- переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян;

- подальшим реформуванням і розвитком ЗС України;

- формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти на основі компетентнісного, міждисциплінарного підходів;

- новими вимогами до випускників ВВНЗ, що потребують не лише формування глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних умовах;

- необхідністю зміщення акцентів у навчанні на гуманізацію, екологізацію та інформатизацію освіти, впровадження у навчально-виховний процес (далі – НВП) інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій;

- формуванням основних цілей і змісту освіти з урахуванням особистісних інтересів тих, хто навчається;

- неадекватністю використовуваних у ході навчально-виховного процесу ВВНЗ педагогічних технологій сучасним поглядам у військовій дидактиці;

- актуалізацією у сфері військової освіти процесу переходу від авторитарних методів навчання до партнерських відносин викладача і слухача (курсанта), індивідуалізації навчання;

не відповідністю рівня компетентності випускників ВВНЗ зростаючим вимогам до них у військах (силах) у зв'язку з переходом ЗС України на контрактний принцип комплектування;

неунормованістю підходів до оцінювання професійної компетентності викладача.

Аналіз публікацій. Тенденції, проблеми та психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу знайшли своє відображення в ряді наукових праць [2, 4, 5, 6-9, 12, 13, 15], що присвячено: фундаменталізації та демократизації освіти; інтеграції освіти і науки; інформатизації та технологізації освіти; якості освіти; компетентнісному підходу; моніторингу освітнього процесу та його коригуванню; педагогічній культурі, креативності, професіоналізму знань, професіоналізму самовдосконалення викладача; професіоналізму формування компетентностей в тих, хто навчається; особистісно-орієнтованому навчанню та його зв'язку з діяльністю військ; аналізу служби випускників тощо. За останні роки проведено певну роботу щодо визначення на теоретичному рівні феномену професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, накопичено відповідний практичний досвід щодо його формування. Разом з тим, усталені підходи у цій сфері, що успадковані з минулих часів, потребують ґрунтовного переосмислення та суттєвого коригування, пошуку нових підходів і нестандартних рішень, що мали б відповідати сучасним вимогам до професії викладача вищого військового навчального закладу.

У контексті викладеного **метою статті** є визначення структури, сутності та змісту професійної компетентності викладача ВВНЗ, обґрунтування підходів до оцінювання і моніторингу рівня сформованості кваліфікації науково-педагогічних кадрів.

Виклад основного матеріалу. В Указі Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” зазначається – “ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє, ” де центральне місце має посідати “...підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання” [1].

Реформування системи військової освіти відповідно до цих вимог потребує розв'язання низки проблем і ставить перед керівництвом ВВНЗ та науково-педагогічними працівниками ряд нових завдань, а саме:

забезпечити органічну єдність вищої освіти та професійної підготовки військових кадрів;

орієнтувати НВП на ефективне використання набутого досвіду виконання Збройними Силами України навчально-бойових, миротворчих та інших завдань;

впровадити кредитно-модульну побудову змісту і технології навчання з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу до кожного фахівця;

мотивувати індивідуальні потреби військового фахівця щодо здобуття певних знань, умінь і навичок, формування визначених компетентностей, особистого удосконалення та фахового зростання як військового професіонала-управлінця;

здійснювати систематичний моніторинг процесу і результатів підготовки військових фахівців на засадах компетентнісного підходу;

забезпечити належну якість підготовки військових фахівців.

Надзвичайно важливу роль у визначенні цих завдань відіграє особистість викладача, його професійність, фаховість, здатність до розв'язання складних завдань, що пов'язані з організацією всіх складових навчально-виховного процесу. Зміна ролі викладача та характеру його праці в умовах інформаційного суспільства, що формується, змушує по-новому подивитися на проблеми розвитку особистості педагога, модернізації його професійних знань та вдосконалення методичної майстерності. Такі елементи його професійно-педагогічної культури, як постійне прагнення до підвищення якості своєї діяльності, результативності методів навчання й виховання, роботи з самоосвіти та самовдосконалення, розглядаються сьогодні не просто як досягнення окремих педагогів, а як вимоги до їх професійної компетентності [2].

У педагогічній енциклопедії термін “професійна компетентність” тлумачиться як підтверджене право приналежності до певної професійної групи працівників, визнане з боку соціальної системи в цілому й представниками не тільки конкретної професійної групи, але й інших соціальних і професійних груп. У більш вузькому розумінні під професійною компетентністю розуміється коло питань, у яких суб'єкт має знання і досвід, сукупність яких відбиває соціально-професійний статус і професійну кваліфікацію, а також якісні особистісні, індивідуальні особливості (здатності) або якості, що забезпечують можливість реалізації певної професійної діяльності [3].

Поняття “професійна компетентність” як багатоаспектна інтегральна характеристика професійної діяльності може розглядатися також як:

поєднання професійних знань, умінь, навичок та досвіду, здатність їх застосовувати у професійній діяльності;

психічне утворення, що включає внутрішні властивості та якості особистості, її готовність ефективно діяти (а також взаємодіяти) при вирішенні професійних завдань різного рівня складності.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, результатів досліджень педагогічної практики дає можливість визначити професіоналізм викладача як інтегровану якість, вважаючи, що це результат інтенсивної довготривалої педагогічної діяльності, що як наслідок, передбачає високий рівень продуктивності праці. В структурі професійної педагогічної діяльності можна виділити три основні складові: професіоналізм знань; професіоналізм формування компетентностей в тих, хто навчається; професіоналізм самовдосконалення.

Професіоналізм знань є основою, підґрунтям формування

професіоналізму. Важливими особливостями професіоналізму знань є такі:

комплексність, тобто здатність викладача синтезувати інформацію з різних галузей науки у процесі викладання певних закономірностей, тенденцій;

особистісна забарвленість, тобто знання, “пропущені” через власну позицію;

формування знань одночасно на різних рівнях (теоретичному, методичному, технологічному) [4].

Аналіз загальнонаукових підходів до професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, дозволяє адаптувати їх до специфіки системи вищої військової освіти, з виділенням відповідних компонентів:

Науково-дослідницька компетентність викладача передбачає володіння методологією наукового пошуку; ведення наукових досліджень, впровадження їх результатів у військах (силах) та у навчальному процесі; залучення курсантів (слухачів) до науково-дослідної роботи; науковий аналіз й узагальнення власного педагогічного досвіду; наукове керівництво підготовкою науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації (доктори і кандидати наук); публікацію результатів наукових досліджень у фахових збірниках; участь у наукових (науково-методичних) конференціях, семінарах.

Соціально-економічна компетентність (загальна ерудиція) вимагає від педагога розуміння глобальних цивілізаційних процесів, що відбуваються у світі та закономірностей розвитку і функціонування сучасного суспільства; знань основ політології, соціології, психології, економіки, менеджменту, філософії, всесвітньої історії, історії України та воєнного мистецтва, екології, релігієзнавства, основ світової культури, що мають знаходити своє відображення у його педагогічній діяльності.

Загальновійськова, військово-спеціальна компетентність включає знання загальновійськової тактики, бойових статутів за видами Збройних Сил України, настанов родів військ та спеціальних військ за спеціальністю, статутів Збройних Сил України; знання тактико-технічних характеристик сучасних видів озброєння, військової техніки та бойових можливостей військових підрозділів, частин, з’єднань; уміння вести робочу карту, володіння штабною культурою; виконання нормативів з вогневої та фізичної підготовки; стройову підтягнутість.

Психолого-педагогічна компетентність є базовим компонентом професійної компетентності викладача, що передбачає ґрунтовні знання з педагогіки і психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності; володіння сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання. Дану компетентність можна декомпонувати на такі елементи, а саме:

загальнопедагогічна компетентність – здатність використовувати загальнофілософські підходи у педагогічній практиці; знання законів, принципів педагогіки, основ дидактики (теорії формування знань, умінь і навичок та основних форм і методів педагогічної діяльності);

компетентність професійного спрямування – знання особливостей професійної діяльності за спеціальністю, спеціалізацією тих, хто навчається; усвідомлення перспектив розвитку професії; урахування вітчизняного та зарубіжного досвіду при підготовці військових фахівців за аналогічними спеціальностями; нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою і стратегією, підходами до вирішення завдань;

конкретно-предметна компетентність – знання теоретичних основ дисципліни, особливостей практичного застосування тими, хто навчається здобутих знань; комплексне планування навчально-виховних завдань; відбір змісту навчання; участь у формуванні компетентісно-змістових модулів навчання, налагодження міжпредметних зв'язків; участь у розробленні політики гарантування якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ; розроблення та застосування оптимальних педагогічних технологій; володіння методами об'єктивного контролю та коригування освітньої діяльності відповідно до отриманих результатів зворотних зв'язків;

компетентність самовдосконалення – здатність до самоосвіти, саморозвитку, аналізу освітнього процесу і результатів власної педагогічної діяльності та діяльності колег; гнучкість поведінки (перебудова особистісних якостей, установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки);

соціально-психологічна компетентність – застосування мотиваційно-мобілізаційного компоненту (уміння зосередити розумові і фізичні сили курсантів (слухачів) на вирішенні навчальних завдань, створенні позитивного емоційного настрою); використання в педагогічній практиці знань про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості в ній, про особливості взаємовідносин і спілкування;

диференційно-психологічна компетентність – використання знань про особливості засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик;

аутопсихологічна компетентність – адекватне сприймання позитивних і негативних сторін своєї професійної діяльності, а також критичний аналіз своєї особистості з її характерними рисами та властивостями.

Організаційно-управлінська, правова компетентність вимагає від науково-педагогічного працівника додержання вимог законів України, статуту та правил внутрішнього розпорядку ВВНЗ; знання основних положень Стратегії національної безпеки і оборони, Воєнної доктрини України, Державної програми реформування і розвитку Збройних Сил України; знання вимог нормативних документів з організації НВП, змісту освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм, засобів діагностики якості, програм навчальних дисциплін і тематичних планів, ролі та місця навчальної дисципліни в НВП; уміння управляти процесом покращення якості підготовки військових фахівців, планувати навчальний процес зі своєї навчальної дисципліни з урахуванням змісту інших дисциплін; знання спеціальностей (напрямів підготовки),

спеціалізацій, кваліфікацій, за якими готуються курсанти (слухачі) у ВВНЗ; забезпечення захисту інформації, що становить державну таємницю.

Інформаційно-комунікативна компетентність передбачає сформованість у викладача навичок знаходження (отримання) інформації з різних джерел, її перетворення в інформаційний продукт; уміння ясно, чітко та лаконічно висловлювати думку, доносити певну інформацію, відстоювати власну точку зору, переконувати, аргументувати; уміння вислуховувати співрозмовника, сприймати іншу точку зору, уникати конфліктів; уміння налагоджувати взаємодію з колегами, узгоджувати свої дії з іншими особами, спілкуватися в екстремальних ситуаціях; уміння користуватися ПЕОМ; знання іншої мови.

Морально-етична компетентність вимагає від педагога дотримання ним норм педагогічної етики, моралі; володіння методикою морального виховання в усіх формах НВП; сформованість мовно-етикетної культури; поважного ставлення до гідності осіб постійного та перемінного складу ВВНЗ; виховання курсантів (слухачів) у дусі українського патріотизму, поваги до Конституції України, готовності до захисту недоторканості і територіальної цілісності України.

У структурі педагогічно значущих здібностей викладача вчені обґрунтовують також важливість такої риси, як креативність. Розвиток креативності сприяє досягненню спеціалістом високого рівня професіоналізму, духовної вершини, тобто сприяє самоактуалізації особистості [5]. Деякі дослідники визначають креативність як комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійній постановці проблем, народженню значної кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх вирішенню. Складовою креативності є творча активність, що породжує щось якісно нове, вирізняється неповторністю, оригінальністю, суспільно-історичною унікальністю [6,7,8]. Формою прояву креативного мислення є рефлексія, що спрямована на розуміння об'єктом самого себе, власної діяльності [9].

Для усвідомлення кожним викладачем рівня сформованості своєї професійної компетентності цей рівень має певним чином оцінюватися і визнаватися. Тобто, мова йде про визначення відповідної кваліфікації.

Кваліфікація визначається як офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами [10].

Кваліфікаційний рівень науково-педагогічних кадрів є об'єктом постійного моніторингу системи освіти. Проте, підходи до оцінювання професійної діяльності викладачів вищої школи в Україні та викладачів провідних навчальних закладів світу суттєво різняться. Так, джерелами оцінювання педагогічної діяльності викладача у США є [11]: систематичний формальний рейтинг у студентів; неформальний рейтинг у студентів; оцінка керівника; рейтинг серед колег; оцінювання комітету викладачів; зміст конспектів курсу, що викладається; участь викладача в робочих семінарах;

залишкові знання студентів; результати іспитів; популярність елективних курсів (кількість студентів, що їх відвідує); думка союзу студентів-випускників; самооцінка (підсумкова доповідь викладача).

В такій системі домінує комплексний підхід до оцінювання, в якому задіяно колег, адміністрацію, студентство та громадськість. Сукупність цих джерел дає можливість всебічно розглянути діяльність викладача з точки зору всіх учасників НВП і, зокрема, встановити взаємозв'язок між його діяльністю та навчальними результатами студентів.

Що стосується оцінювання педагогічної діяльності викладачів вітчизняних вищих навчальних закладів, то у нас, здебільшого використовується метод самооцінки та оцінки керівника, що не передбачає зіставлення навчальних досягнень тих, хто навчається з професійною діяльністю педагога. Хоча, оцінювання суб'єкта не може відбуватися поза межами його діяльності та продуктів, створених у її рамках [12]. Дійсно, викладач вітчизняної вищої школи, маючи детальну методику щодо оцінювання навчальних та науково-методичних здобутків за рік, самостійно визначає свій рейтинг. На "рейтингову" оцінку його діяльності суттєво впливає кількість відпрацьованих навчальних годин. В оцінюванні результатів методичної роботи домінує кількість опублікованих методичних рекомендацій та їх обсяг (в друкованих аркушах). Наукові здобутки, переважно, визначаються кількістю статей, монографій, доповідей на науково-методичних конференціях. При підведенні підсумків виховної роботи враховується кількість проведених виховних заходів – бесід зі студентами, екскурсій, вечорів, конкурсів тощо.

Дана методика рейтингового оцінювання педагогічної діяльності викладачів вищої школи втратила на сьогодні свою актуальність з таких причин:

в рейтинговому оцінюванні педагогічної діяльності акценти зроблені на кількісні показники його роботи, якісні критерії залишаються поза увагою;

рейтинг пересічного викладача базується на самостійному оцінюванні ним своєї діяльності, і, фактично, залежить від адекватності його самооцінки, сумлінності та володіння методикою "заповнення рейтингової таблиці";

рейтинг викладача не задіює "зворотний зв'язок" – в методиці не враховуються думки тих, хто навчається, щодо рівня методичної майстерності викладача, його педагогічної техніки, умінь використовувати інформаційні технології тощо;

до рейтингового оцінювання викладача практично не долучаються його колеги, зокрема кафедра, навчально-науковий центр чи деканат [13].

З огляду на це, більш об'єктивно оцінити професійну компетентність викладача вищої військової школи можна із застосуванням комплексу таких джерел:

Результати проведення систематичних опитувань курсантів (слухачів) за розробленою анкетой – "викладач очима курсантів (слухачів)". У провідних зарубіжних вищих навчальних закладах думка студентів є домінуючим показником при оцінюванні діяльності педагога. Респонденти оцінюють педагогічну техніку викладача, його особисті якості, а також ставлення до студентів. Відповідно до зазначеного, опитування курсантів

(слухачів) щодо оцінювання діяльності викладача може здійснюватися за такими показниками:

уміння доступно викладати матеріал, роз'яснювати складні моменти, виділяти головне, зберігати логічну послідовність у викладанні;

уміння викликати й підтримувати зацікавленість аудиторії, слідкувати за її реакцією, ставити запитання, спонукати до дискусії, сприяти самостійному пізнанню навчального матеріалу, знімати напруження і втому аудиторії;

актуальність навчальної інформації, орієнтація на матеріал, що знайде своє відображення у професійній діяльності курсанта (слухача) на первинній посаді;

творчий підхід до викладання;

доброзичливість і педагогічний такт щодо курсантів (слухачів), зацікавленість в успішності їх навчальної діяльності, адекватна вимогливість;

об'єктивність щодо оцінювання навчальних досягнень курсантів (слухачів);

демонстрація високої ерудиції, гідної манери поведінки та зовнішнього вигляду;

демонстрація культури мови, чіткої дикції, нормального темпу викладання.

Систематичне проведення подібних опитувань курсантів (слухачів) після оволодіння навчальним предметом дасть змогу викладачеві виявити недоліки у власній професійній діяльності.

Результати оцінювання професійної компетентності викладача керівним складом кафедри, факультету, ВВНЗ. Такий вид оцінювання спрямований на вивчення кадрового складу ВВНЗ, вирішення питань перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Тобто, здійснюється систематичний збір адміністративної інформації шляхом опитування студентів і випускників, неформальних бесід з викладачами та студентами, відвідування відкритих занять, проведення контрольних заходів та спостереження за динамікою розвитку кожного курсанта (слухача).

Отже, оцінювання діяльності викладача керівним складом навчального закладу має спиратися не стільки на його особисті здобутки (статті, виступи на конференціях тощо), скільки на особисті здобутки тих, кого він навчає.

Рейтинг серед колег. Такий рейтинг має на меті визначити місце викладача як суб'єкта певних систем соціальних відносин у конкретному професійному середовищі; дати об'єктивну оцінку продукту його професійної діяльності з боку різних соціально-професійних статусних позицій (колег, керівників тощо). У свою чергу, взаємовідносини педагога з колегами мають будуватися на демократичних засадах, коли особистісне ставлення не домінує над оцінкою його професійних якостей.

Рівень підготовленості курсантів (слухачів) за результатами зіставлення вхідного, поточного, модульного, підсумкового контролю, роботи ДЕК. Контрольні заходи є необхідним елементом зворотного зв'язку в межах ВВНЗ. Основна його функція – розкрити як саме здійснюється навчальна діяльність, щоб запроектувати і розробити відповідну педагогічну технологію, застосування якої б гарантовано забезпечувало досягнення

необхідного рівня якості підготовки військових фахівців. За результатами вище названих видів контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги курсантам (слухачам), проводиться коригування навчального процесу як в цілому, так і педагогічної діяльності окремого викладача.

Результати підвищення кваліфікації викладачів: курси, стажування, участь у навчаннях військ (сил) – (відгук, звіт). Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників здійснюється під час проведення ними всіх видів навчальних занять, методичної та наукової роботи, під час занять з професійної (командирської) підготовки, а також у процесі самостійної роботи з удосконалення військових і спеціальних знань.

Підвищення кваліфікації, крім того, здійснюється на курсах підвищення кваліфікації офіцерського складу ВВНЗ, а також на інших курсах, які забезпечують підвищення індивідуальної фахової підготовки, на стажуванні у військах (силах), споріднених ВВНЗ, в установах, на підприємствах і в організаціях Міністерства оборони України та інших центральних органах виконавчої влади України, а також на навчаннях військ (сил), випробуваннях озброєння та військової техніки тощо; у навчальних закладах (підрозділах) системи підвищення кваліфікації фахівців Міністерства оборони України та інших органів виконавчої влади України, на стажуванні в провідних ВВНЗ, ВНЗ і науково-дослідних установах, на підприємствах промисловості, а також на курсах, які забезпечують підвищення індивідуальної фахової підготовки.

Важливою складовою підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ВВНЗ є стажування. Зокрема, стажування викладачів-військовослужбовців у військах (силах) проводиться з метою:

удосконалення їх військово-професійних знань і навичок із спеціальності на відповідних командних, штабних, інженерних посадах;

вивчення для використання у навчально-виховній та науковій роботі передового досвіду оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки військ (сил) і служби випускників ВВНЗ у військах (силах);

надання допомоги військам (силам) у впровадженні в їх практичну діяльність передових методів навчання і виховання, результатів наукових досліджень [14].

Результати аналізу відгуків на випускників ВВНЗ. Відгук на випускника – це формалізований за структурою документ, що дозволяє здійснити збір та обробку інформації про службову діяльність офіцера-випускника. Відгук використовується з метою удосконалення освітньої діяльності у ВВНЗ на основі аналізу результатів виконання випускником посадових обов'язків упродовж першого року військової служби. У ВВНЗ за підсумками аналізу відгуків розробляється система заходів щодо вдосконалення якості підготовки військових фахівців та відбору кандидатів на навчання, оперативно коригуються навчальні плани та програми навчальних дисциплін, військових стажувань і практик.

Реалізація зазначених заходів є підґрунтям для надання процесу

управління ефективністю підготовки військових фахівців у ВВНЗ більш керованого характеру, що дозволяє: виявити проблеми стосовно якості підготовки військових фахівців; проаналізувати причини існуючих проблем та виявити симптоми недостатнього рівня якості; прийняти необхідне управлінське рішення щодо поліпшення якості підготовки фахівців; скласти план реалізації рішення і забезпечити його виконання; впровадити необхідні зміни в навчально-виховний процес; перевірити результати виконання рішення [15].

Результати самооцінювання (підсумкова доповідь викладача). В основі якості педагогічної діяльності лежить кадрова політика навчальних закладів. Зарубіжні університети створюють конкуренцію для науково-педагогічних працівників, коли відбувається “боротьба” за студентів в умовах читання курсу декількома викладачами. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації та стимулює педагогів до самовдосконалення. Самооцінювання має бути об’єктивним поглядом на хід та результати власної діяльності та спиратися на якісні, а не на кількісні показники. Визначальним має бути не лише усвідомлення педагогом власних недоліків, а й готовність їх усувати, підвищуючи свій професійний рівень – професійну компетентність, а отже бути конкурентоспроможним фахівцем.

За таких умов викладач ВВНЗ не може виступати лише ретранслятором навчальної інформації, в той час, як курсант (слухач) залишається пасивним об’єктом навчального впливу, лише запам’ятовуючи матеріал. Навченість навчатися є однією з ключових компетентностей особи, визначених Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу і включає оцінювання своїх навчальних потреб, процесу та прогресу, визначення можливостей, подолання перешкод для успішного навчання, відповідну мотивацію і впевненість [16]. А отже, викладач має сприяти формуванню навичок самоосвіти та самовдосконалення тих, хто навчається, управляти цими процесами, за необхідності коригуючи їх.

Таким чином, основні вимоги до викладача вищої школи враховують його загальногромадянські, морально-педагогічні, соціально-перцептивні, індивідуально-психологічні, комунікативні якості та здібності, особистісні уміння, що вказують на теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності, а також особистісні здібності: креативність, творча індивідуальність, педагогічна культура та професійна компетентність.

Висновки. Таким чином, проблема визначення загальної структури професійної компетентності викладача ВВНЗ, розкриття сутності, змісту основних її складових, а також оцінювання і моніторингу цього феномену в педагогічній теорії й практиці вищої військової школи залишається на теперішній час недостатньо дослідженою. Результати аналізу опублікованих робіт свідчать як про неусталеність категоріального апарату з цієї проблематики, так і про розбіжності у підходах до надання процесу підвищення професійної компетентності викладача ВВНЗ системного і більш керованого характеру. Головну роль у цьому процесі має відігравати особистість викладача, його вмотивованість до саморозвитку і

самовдосконалення відповідно до розроблених та адекватно сприйнятих критеріїв професійної компетентності, яку можна розглядати як психічне утворення, що включає внутрішні властивості та якості викладача, його готовність ефективно діяти (а також взаємодіяти) при вирішенні професійно-педагогічних завдань різного рівня складності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 “ Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року ”
2. *Ткаченко О.Б.* Сучасні вимоги до викладачів вищих навчальних закладів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. Випуск 13. – 2010. – С. 324–332.
3. *Педагогическая энциклопедия.* Т. 3. – М.: Сов. энцикл. 1966. – С. 487.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psi-help.com/pdruchnik-z-psichologchno-pedagogki/33-metodichnij-posbnik/271-vikladach-vishhogo-navchalnogo-zakladu-yak-organzator-navchalno-vihovnogo-proczesu.html>.
5. *Кремень В.Г.* Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
6. *Вишнякова Н.Ф.* Креативная акмеология / Н.Ф. Вишнякова. – Мн.: Дзбор, 1998. – 242 с.
7. *Губенко О.В.* Внутрішня свобода як умова активізації творчого потенціалу особистості / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №10. – С. 1-5.
8. *Єрмолова А.М.* Креативність в освітньому моніторингу / А.М. Єрмолова // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №8. – С. 71-74.
9. *Яремчук Н.* Педагогічна творчість як складова професійно-педагогічної культури викладача вищої школи / Н. Яремчук // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 242–249.
10. *Постанова Кабінету Міністрів України* “Про затвердження Національної рамки кваліфікацій” від 23.11.2011, №1341.
11. *Різниченко С.Т.* До проблеми атестації науково-педагогічних кадрів в США // Теоретичні питання освіти і виховання: Збірник наукових праць. Випуск 9. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – С. 112–116.
12. *Красицька Н.С.* Основні складові професійної компетентності викладача вищого навчального закладу / Н.С. Красицька // Науковий журнал “Вісник ДонНУЕТ”. – 2010. – №2(46). – С. 198–205.
13. *Шовкун Л.М.* Професійна компетентність викладача вищого аграрного навчального закладу та її оцінювання / П.Г. Лузан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: [зб. наук. пр.] – Х.: УПА, 2006. – Вип. 14–15. – С. 226–234.
14. *Наказ Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України* “Про затвердження інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” від 13.04.2005 №221/217.
15. *Методичні рекомендації щодо підготовки відгуку на випускника вищого військового навчального закладу Збройних Сил України (військового навчального підрозділу вищого навчального закладу)* // І.В. Толок, Ю.О. Черних,

Ю.І. Приходько, А.М. Зельницький, В.О. Водолазський, Т.В. Поліщук. – К.: ВІПІ НТУУ “КПІ”, 2012. – 13 с.

16. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for life-long learning [Text] // Official Journal of the European Union, 30.12.2006. – L 394/10-18.

А.М. Зельницький, кандидат педагогических наук, профессор,
О.О. Митягин, полковник,
О.О. Пашкова
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО ВОЕННОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье раскрывается суть понятия “профессиональная компетентность преподавателя” высшего военного учебного заведения, а также её структурные компоненты. Основное внимание уделено анализу психолого-педагогической компетентности как базового компонента профессиональной компетентности. Рассматриваются основные подходы к определению уровня профессиональной компетентности, а также оценивания результатов профессиональной деятельности преподавателей отечественных высших учебных заведений и различия данных подходов от тех, что применяются в ведущих университетах зарубежных стран.

Вводится понятие “квалификационный уровень преподавателя высшего военного учебного заведения”, а также рассматриваются соответствующие подходы к осуществлению мониторинга этого уровня в системе высшего образования.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, квалификационный уровень, преподаватель высшего военного учебного заведения, подготовка военных специалистов, военное образование.

A. Zelnytskiy, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
O. Mityagin, colonel,
O. Pashkova
National Defense University of Ukraine
named after I. Chernyakhovskiy

PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE TEACHER OF THE HIGHEST MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION

Article deals with the essence of the concept “professional competence of the teacher” of the highest military educational institution, and also its structural components. The main attention is paid to the analysis of psychological, pedagogical competence as basic component of professional competence. The main approaches to definition of level of professional competence, and also estimation of results of professional activity of teachers of domestic higher educational institutions and distinctions of these approaches of applying ones at leading universities of foreign countries are considered.

The concept “qualification level of the teacher of the highest military educational institution” is entered, and also corresponding approaches to implementation of monitoring of this level in system of the higher education are considered.

Key words: professional competence, qualification level, teacher of the highest military educational institution, preparation of military experts, military education.